

ALİ RIZA EFENDİ VE ESERLERİ

Ahmet Cevdet KARACA*

Hayatı

Ali Rıza Efendi, 1254/1839 senesinde Trabzon'un Vakfikebir ilçesinin Caferli mahallesinde doğdu. Babası Yakup Efendi'den bir müddet okuduktan sonra Trabzon Gülbahar Hatun Medresesi'nde eğitimine devam etti. Daha sonra İstanbul'a giderek Fatih dersiamlarından Rusçuklu Şeyh Mustafa Efendi'den icazet aldı. 1288 senesinde Beyazıt Camii dersiamı olarak ders vermeye başladı. İlmîye sınıfındaki rütbesi Hâmîse-i Süleymâniye'dir. Adet üzere dördüncü rütbeden Mecidî ve Osmânî nişanları ile taltif edildi. Aksaray Valide Sultan Camii'nde haftada iki kez Buhari, Meşihat'ta haftada bir kez *Şifa-i Şerif* okuttu. 20 Ramazan 1330/1912 tarihinde vefat etti. 1310 senesinde başladığı huzur dersleri muhataplığını vefatına kadar aralıksız devam ettirdi.¹

Eserleri

1. Adalî-i Cedid

Müellif, Arapça gramerle ilgili *Netâicü'l-efkâr* isimli eseri yeni usulde talebeye kolaylık olsun diye hazırlayıp bastırdı. Onun *Netâic*'in metnini tekrar gözden geçirip ve elde bulunan diğer nüshalarla karşılaştırarak, daha önceki haşiyelerden farklı bir yöntemle Adalî Cedid ismi altında yazmış olduğu eser o dönemde yapılmış değerli bir çalışmadır.²

Eserin en önemli dikkat çeken tarafı, müellifin konuların anlaşılmasını kolaylaştırmak için yüzden fazla şema kullanmasıdır. Her şemanın altında semboller vasıtasıyla istifadeyi kolaylaştıran açıklamalar yapması eseri daha kullanışlı ve değerli kılmıştır. Böylece Arapça Gramer sahasında mevcut olan konuların kolaylaştırılması çabasının önemli örneklerinden birisi olmuştur.³

Muhtevası

Eser, ana konuları ayrı ayrı ele alan ayrıntılı bir fihrist ile başlamaktadır. Müellif, eserdeki tüm boşluklardan istifade etmiş sayfa kenarlarının yanı sıra satır aralarına da bir takım açıklayıcı ifadeler yazmıştır. Derkenar kısmında ana metindeki konularla ilgili çeşitli açıklamalar yer almaktadır. Haşiyeyi hazırlarken kullandığı yöntemi ve metin içerisinde kullanılan işaretlerin anlamlarını iki sayfalık mukaddime ile açıklamıştır.

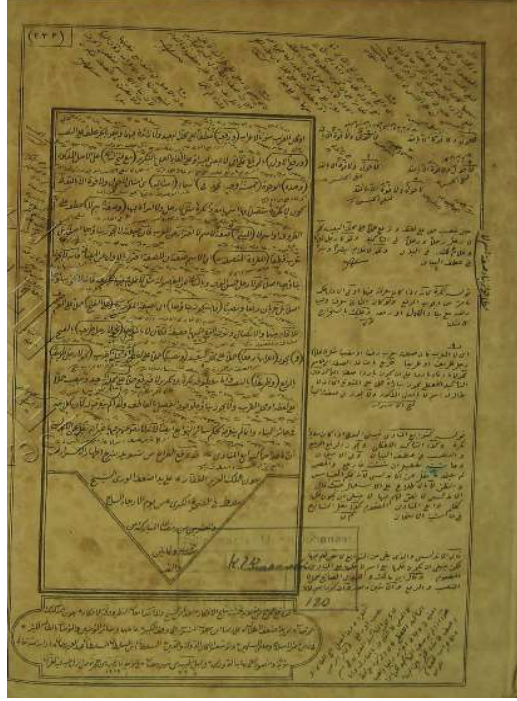
* Öğretim Görevlisi, Trabzon Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Arap Dili ve Belagati Anabilim Dalı, acaraca@trabzon.edu.tr

¹ Ömer Rıza Kehhale, *Mu'cemu'l-müellifin* (Beyrut: Müessesetü'l-Risâle, 1993), 2: 442; Sadık Albayrak, Son Devir Osmanlı Uleması: İlmîye Ricalinin Teracim-i Ahvalı (İstanbul: Büyükşehir Belediyesi, 1996), 1: 369-370; Süleyman Gür, Osmanlı Döneminde Yetişen Trabzonlu Müellifler ve Eserleri: Bir Literatür Denemesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2018, 5/1: 155-239; Süleyman Gür, "Huzur Derslerine Katılan Trabzonlu Âlimler," *e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi*, 2020, 12/28: 933-974.

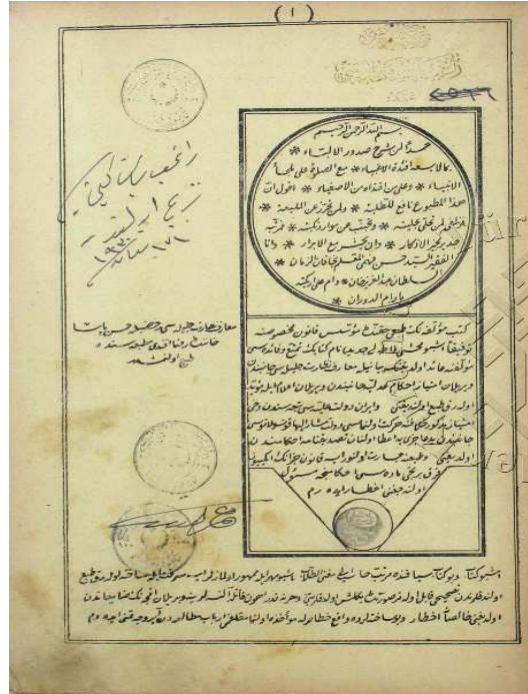
² Gökhan Sebati Işkın, "Kuşadalı Mustafa b. Hamza (Adalî), *Netâicü'l-Efkâr* adlı Eseri ve Kendisine Yöneltilen Eleştiriler", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/1 (2007): 163.

³ Ali Benli, "Klasik Arapça Tedrisatında Tablo ve Şemaların Kullanımına Bir Örnek: Vakfikebirli Ali Rıza Efendi'nin *Netâicü'l-Efkâr* Hâşiyesi -Adalî-i Cedid-", *Şarkiyat Mecmuası* 2016: 44-45.

Haşiyeyi yazarken, metin bütünlüğünü bozmamak adına her sayfaya ait bilgiyi yine ilgili sayfaya yazmış, zorunlu durumlarda ise sonraki sayfaya geçmesi durumunda bunu ayrıca belirtmiştir. Alıntı yaptığı eserlere de bazen açık bazen semboller vasıtasıyla işaret etmiştir.⁴

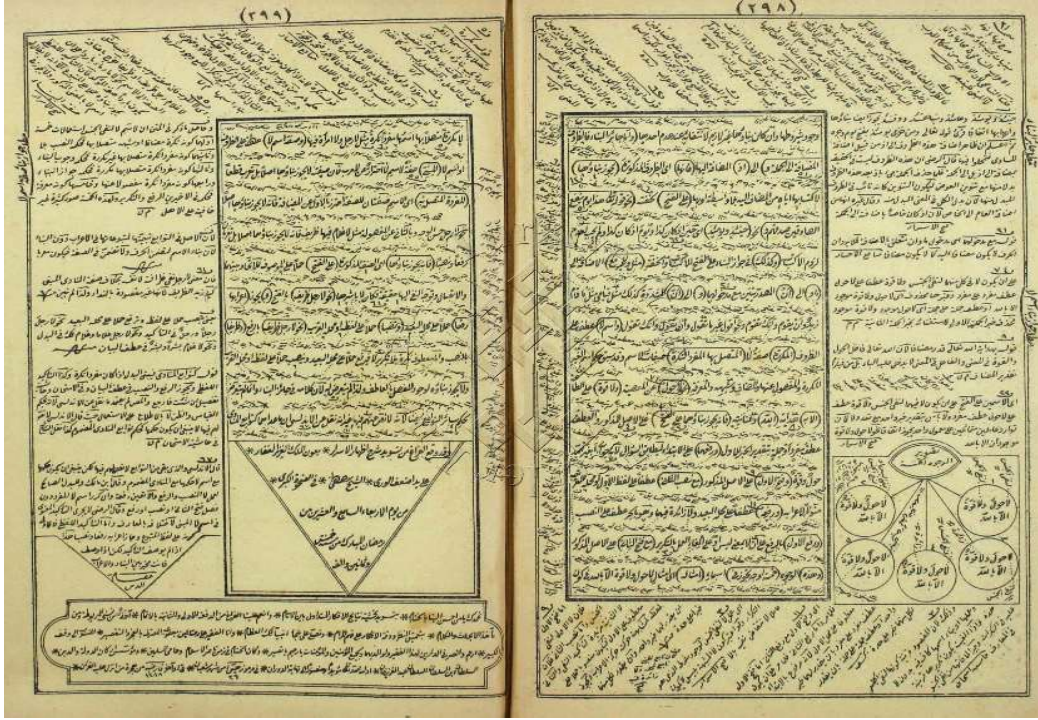

Resim 1: Eserin son sayfası (Süleymaniye Kütüphanesi Kadızade Burhaneddin nr.00120)

Resim 2: Eserin ilk sayfası (Süleymaniye Kütüphanesi Ragıp Paşa nr. 02943)

⁴ Ayrıntılı bilgi için Bk. Ali Benli, "Klasik Arapça Tedrisatında Tablo ve Şemaların Kullanımına Bir Örnek; Vakıfkebirli Ali Rıza Efendi'nin Netâicu'l-Efkâr Hâşiyesi -Adalı-i Cedid-", 48-54.

Resim 3: Eserin son iki sayfası (Süleymaniye Kütüphanesi Ragıp Paşa nr. 02943)

2. Haşiyetü Muğni't-tullâb alâ İsâgocî

Mantık ilmine dair *İsâgocî* adlı eserin Mahmud b. Hasan el-Mağnisavî (1222/1807) tarafından yazılmış olan şerhi olan *Muğni't-tullâb* üzerine telif ettiği haşiyedir.⁵ Bu eserin bir nüshası el-Mektebetü'l-Belediyye nr. 34'te bulunmaktadır. Bu kayıttta eserin telif tarihi 1299 olarak verilmiştir.⁶ Yapılan tüm aramalara rağmen eserin herhangi bir nüshası elde edilememiştir.

Kaynakça

- Albayrak, Sadık. *Son Devir Osmanlı Uleması: İlmiye Ricalinin Teracim-i Ahvali*. İstanbul: Büyükşehir Belediyesi, 1996.
- Benli, Ali. "Klasik Arapça Tedrisatında Tablo ve Şemaların Kullanımına Bir Örnek: Vakfikebirli Ali Rıza Efendi'nin Netâicü'l-Efkâr Hâşiyesi -Adalî-i Cedîd-." *Şarkiyat Mecmuası*. 2016, 28: 43-72.
- Gür, Süleyman. Osmanlı Döneminde Yetişen Trabzonlu Müellifler ve Eserleri: Bir Literatür Denemesi. *Karadeniz Teknik Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 2018, 5/1: 155-239.
- Gür, Süleyman. "Huzur Derslerine Katılan Trabzonlu Âlimler," *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*. 2020, 12/28: 933-974.
- Kehhale, Ömer Rıza. *Mu'cemu'l-müellifin*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1993.
- Işkın, Gökhan Sebati. "Kuşadalı Mustafa b. Hamza (Adalı), Netâicü'l-Efkâr adlı Eseri ve Kendisine Yöneltilen Eleştiriler". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/1 (2007): 153-171.
- Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı. <https://portal.yek.gov.tr/>.

⁵ Ali Benli, "Klasik Arapça Tedrisatında Tablo ve Şemaların Kullanımına Bir Örnek: Vakfikebirli Ali Rıza Efendi'nin Netâicü'l-Efkâr Hâşiyesi -Adalî-i Cedîd-", 28-46.

⁶ Kehhale, *Mu'cemu'l-müellifin*, 2: 442; Albayrak, *Son Devir Osmanlı Uleması*; 1: 369-370; Gür, Osmanlı Döneminde Yetişen Trabzonlu Müellifler ve Eserleri, 5/1: 155-239.

